

להבין את התפלה

A Lesson Plan for the Holiday of פסח

מנהג ארץ ישראל In הגדה The

Among the material found in the Cairo Geniza was a version of the הגדה that was followed in ארץ ישראל. This version is known as the “Dropsie” Hagaddah because it represents a manuscript that was donated in the 1900’s to Dropsie University which is now part of the Department of Jewish Studies at the University of Pennsylvania. The authenticity of the הגדה is verified by the fact that many of its features are reported in the סדר רב עמרם גאון. quotes רב נטרונאי גאון who sharply criticizes anyone who follows that version of the הגדה. As a result, this manuscript is evidence of the conflict that existed between the גאונים who lived in בבל and those who lived in ארץ ישראל for religious hegemony. רב נטרונאי גאון’s comments concerning the Palestinian הגדה is indicative of the pressure that the גאונים in בבל put on the Jews in ארץ ישראל to follow the Babylonian customs.

קידוש

ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם בורא פרי הגפן. ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם אשר קדש ישראל עמו מכל העמים ורצה בהם מכל הלשונות ויתן לנו ה' א-להינו שבתות למנוחה חגים וזמנים לששון את יום השבת הזה את יום חג המצות לשמחה וליום טוב ולמקראי קדש כי בו עשה ה' א-להינו נסים וגבורות לאוהביו ונפלאות לבני ידיו ברוך אתה ה' מקדש ישראל השבת וחג המצות ומועדי שמחה והזמנים ומקראי קדש. ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה

Notes: The language of this קידוש are much different than our version. It begins with the words: אשר בחר בנו מכל העמים instead of our: אשר קדש ישראל עמו מכל העמים.

Furthermore it recites: כי בו עשה ה' א-להינו נסים וגבורות לאוהביו ונפלאות לבני ידיו instead of זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואתנו קדשת מכל העמים. From both differences it is clear that in מנהג ארץ ישראל, the קידוש that was recited for each holiday was unique and did not contain the same words for each holiday. In this case, the words: כי בו עשה ה' א-להינו נסים וגבורות לאוהביו ונפלאות לבני ידיו are words that fit the theme of פסח but would not be appropriate for סוכות or שבועות.

רחץ

ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים.

כרפס

ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם בורא פרי האדמה. ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם

בורא פרי העץ. ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם אשר ברא הרים ובקעות ונטע בהם עץ כל פרי ברוך אתה ה' על הארץ ועל פרי העץ. ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם בורא מיני מעדנים לעדן בהם נפשות רבות. ברוך אתה ה' על הארץ ועל מעדנים. ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם בורא מיני נפשות. ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם אשר ברא נפשות טהרות להחיות בהם נפש כל חי. ברוך אתה ה' חי העולמים.

Notes: This section portrays several important differences between מנהג ארץ ישראל and מנהג בבל.

1. They washed and made a ברכה on the washing;
2. They ate more food than we are accustomed to doing;
3. They made a אחרונה ברכה.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל הלילות אין אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבשל הלילה הזה כולו צלי

Note: Only three questions are asked. This practice follows the תלמוד ירושלמי in מסכת פסחים פרק י', משנה ד'

לפי דעתו שלבן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ואומר בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעלם תרה אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו ואתן לעשו את הר שער לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרימה.

Note: It is what is missing from this הגדה that is noteworthy. In the disagreement between רב and שמואל concerning the definition of the phrase: מתחיל בגנות ומסיים בשבח, the Jews in Israel made the decision to follow שמואל's opinion. The paragraphs concerning the Rabbis who met in Bnei Brak is missing as well as the story of the four sons.

ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ לעשות ליעקב אבינו שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל שנאמר כמשאמר לאברהם אבינו בין הבתרים שנאמר (בראשית ט"ו) ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה.

היא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לבלותינו והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

להבין את התפלה

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו שפרעה הרשע לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל שנאמר (דברים כ"ו) ארמי אובד אבי וירד מצרימה אנוסה על פי הדבר

ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב וירעו אותנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה.

ונצעק אל י"י א-להי אבותינו וישמע י"י את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו. ויוציאנו י"י ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח. אלא הקדוש ברוך הוא בעצמו.

ביד הזקה שתים בזרוע נטויה שתים במורא גדול שתים באותות שתים ובמופתים שנים אלו

Note: The amount of Midrashic interpretation is very limited as compared to the הגדה of רב עמרם גאון.

עשר מכות שהביא המקום ברוך הוא על המצרים במצרים. ואלו הן. דם. צפרדיע. כנים. ערוב. דבר. שחיין. ברד. ארבה. חשך. מכות בכורות.

Note: Again it worth noting what is missing. The mnemonics of רב יהודה is missing. So too the extrapolations of ר' אליעזר, רבי יוסי הגלילי and ר' עקיבא are missing and דיינו is missing.

רבן גמליאל אומר כל שלא אמר שלשה דברים אילו בפסח לא יצא ידי חובתו. פסח. מצה. ומרורים. פסח על שום שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים שנאמר (שמות י"ב) ואמרתם זבח פסח הוא לי"י אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחוו.

מרורים על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים. שנאמר (שמות א') וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך.

Note: In the Babylonian הגדה, the order of the מצות discussed by רבן גמליאל is different; i.e. מצה, פסח and מרור.

מצה על שום שנגאלו שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם

בכל דור ודור, חייב אדם לראת עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר (שמות י"ג) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה י"י לי בצאתי ממצרים.

לפיכך אנחנו הייבין להודות. להלל. לשבח. לפאר. לרומם. לגדל לנצח. למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו. והוציאנו מעבדות לחירות. ונאמר לפניו הללויה הללו עבדי יי' הללו את שם יי'. יהי שם יי' מבורך מעתה ועד עולם. ממזרח שמש עד מבוא מהלל שם יי'. רם על כל גוים יי' על השמים כבודו. מי כיי' אלהינו המגביהי לשבת. המשפילי לראות בשמים ובארץ. מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון. להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו. מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה. בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז. היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו. הים ראה וינוס הירדן יסוב לאחור. ההרים רקדו כאלים גבעות כבני צאן. מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור. ההרים תרקדו כאלים גבעות כבני צאן. מלפני ארון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב. ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים.

אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצות ומרורים. כן א-להינו וא-להי אבותינו יגיענו לרגלים הבאים לקראתינו לשלום שמחים בבנין עירך ששים בעבודתך. ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחתך לרצון. ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה יי' גאל ישראל.

ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה מרור בלילה הזה להזכיר גבורתו של מלך מלכי המלכים ברוך הוא שעשה נסים לאבותינו בזמן הזה בעבור אברהם יצחק ויעקב ברוך אתה ה' זוכר הברית. ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ אמן.

Note: The first ברכה listed above may be the most important difference in the two הגדות because it may reflect a view of the Palestinian Gaonim as to what the סדר represents. It is the current view that the סדר consists of several מצות; i.e. מצה, מרור, אפיקומן, מרור, מצה, סיפור and אפיקומן. It would appear that the Palestinian Gaonim viewed all the actions that are taken at the סדר as being part of one מצוה; i.e. מצוה המלכי המלכים. All of our activities are part of the requirement to remember the great miracles that the רבנו של עולם performed for us in rescuing us from Egypt. That may explain the failure of the Palestinian Haggadah to mention any obligation רב עמרם הגדה of the הגדה. לספר ביציאת מצרים. It may further explain why in the הגדה of רב עמרם, he added the words: שכל המספר ביציאת מצרים הרי זה משובח as a criticism of the Palestinian Haggadah.

ברכה

נברך שאכלנו משלו ומטבו חיינו ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם

להבין את התפלה

אז בפסח גאלת
דורשי הוד כבוד הצלת
והושעת זכור עשי עונות
כנאמר וימהר אברהם האהלה
על שרה ויאמר מהרי שלש
סאים קמה סלת לושי ועשי
עונות ונאמר פותח את ידך
ומשביע לכל חי רצון ברוך
אתה ה' הזן את הכול
זאת חקת הפסח טהרת
ידידים כולם יצאו שמחים
לשמור את חודש האביב
כנאמר שמר את חודש האביב
ועשית פסח ל' א-להיך כי
בחדש האביב הוציאך ה'
א-להיך ממצרים לילה ונאמר
ואכלת ושבעת וברכת את ה'
א-להיך על הארץ הטובה אשר
נתן לך וזכרת

Note: It was the practice of the Palestinian Jews to add פיוטים to ברכת המזון.

Reproduced from the Goldschmidt Haggadah